

---

---

# Söderöposten

---

---

**Medlemsblad för Söderöns Hembygdsförening**



*Milly Janzon, lärarinna i Yttersby småskola åren 1917 - 1951.  
Bild ur föreningens arkiv.*

**Nr 2 2009**

## Innehåll:

Ordföranden har ordet,	sid 3
Årsmötesprotokoll, Ekonomisk rapport	sid 4-6
Gökotta, Nationaldagsfirande	sid 7
Söderödagen med Melodikryset	sid 8-9
Byvandring på Fälön, Gruvvandring	sid 10
Söderöposten på rätt ställe	sid 11-12
Om fiske med not	sid 13
Ett 1800-tals torp på Karön	sid 14-15
Drömmar kan slå in	sid 16-17
Älvsnäs kvarn och såg	sid 18-20
Litet Söderölexikon	sid 20
Systrarnas afton	sid 21
Guds Ängar, Lite fågel-huvudbry	sid 22
Hallå där...Anders Westerberg	sid 23
Söderöns hembygdsförening	sid 24

---

## Ur Bondepraktikan maj:

**"Har Du tre eller fyra flugor i ditt hus och dom sätter sig tillsammans vis spisen, då blir det ett välsignat majregn. "**

---

Dags att betala medlemsavgiften.

Årsavgiften är 100:- Plusgiro 15 28 61-1

Glöm inte uppge namn.

Kolla på adressetiketten på sista sidan.

Står det 9 vid din adress, har Du betalat för 2009.

---

Söderöpostens redaktion består f.n. av:  
Hans Tibell, Viveka och Åke Westman  
För innehållet i artiklarna svarar respektive författare  
Ansvarig utgivare är Hans Tibell

Har ni material (text eller bilder eller både och), mejla dem till [westsson@comhem.se](mailto:westsson@comhem.se)  
Layout Åke Westman.



## Ordföranden har ordet!

### Kära medlemmar!

Efter en riktig vinter har ljuset och värmen kommit tillbaka!

Många anser att detta har varit den bästa vintern på 25 år, men det ska ju vara måtta på det också.

Och det är nog inte så många som önskar att istiden ska återkomma.

Det var ingen tillfällighet att vikingarna ansåg att helvetet, Hels rike, var kallt medan mellanösterns folk ansåg att helvetet var varmt. Vad tycker du själv, kära läsare?

Är det möjligen fyllt av blanketter och byråkrater?

Som vanligt blir det ett antal evenemang under sommaren.

Nationaldagen har blivit en tradition och firas för 5:e gången på Söderögården.

Vi kan nu betrakta det som en ur-gammal tradition (en gång är ingen gång, två gånger är en vana, tre

gånger är en tradition) och vi hoppas få det vanliga bra vädret.

Den stora utmaningen är Söderödagen med Melodikrysset!

Det blir lördagen den 18 juli och då kommer Söderöns Bygdegårdsförening och Hembygdsföreningen att arrangera den vanliga Söderödagen.

Denna gång kommer Sveriges Radio att direktsända det populära programmet från oss.

Vi tror att det kan komma en stor publik och det gäller att få allt det praktiska att fungera - det finns plats för många frivilliga medhjälpare.

Anders Westerberg i Långalma är projektledare och håller i alla trådar.

Hans Tibell

# ÅRSMÖTESPROTOKOLL 2009-03-22

Plats: Söderögården, Långalma

## 1. Årsmötets öppnande

Föreningens ordförande Hans Tibell hälsar alla välkomna.

## 2. Mötesfunktionärer

Till ordförande för årsmötet valdes Conny Wahlgren.

## 3. Till sekreterare för årsmötet valdes Karin Hörner Andersson.

## 4. Val av två justeringsmän

Till justeringsmän valdes Karl-Johan Wedin och Lasse Eriksson.

## 5. Fastställande av dagordning

Mötesdeltagarna godkände förslaget till dagordning.

## 6. Fråga angående mötets utlysande

Kallelse till årsmötet har hembygdsföreningens medlemmar fått genom Söderöposten och Annonssbladet. Mötesdeltagarna godkände mötets utlysande.

## 7. Styrelsens verksamhetsberättelse och ekonomisk redovisning för år 2008

Verksamhetsberättelse (bilaga 1) och Ekonomisk redovisning för 2007 (bilaga 2) redovisades av Hans Tibell och godkändes av mötesdeltagarna.

## 8. Revisorernas berättelse

Revisionsrapport redovisades av Margaretha Mattsson, och godkändes av mötesdeltagarna.

## 9. Fråga om ansvarsfrihet

Mötesdeltagarna beslutar att bevilja styrelsen ansvarsfrihet för 2007.

## 10. Val av ordförande

Hans Tibell omvaldes till ordförande på ett år.

## 11. Val av styrelse och styrelsesuppleanter

Till ordinarie ledamöter i styrelsen valdes på två år Christer Mattsson, Gerd Åbrandt och Agnetha Eriksson.

- 12. Till suppleanter till styrelsen** valdes på ett år Margit Bergström, Margit Gustavsson, Anna-Britt Matsson, Conny Wahlgren, Hans Gustavsson och Anders Westerberg.
- 13. Val av revisorer och ersättare**  
Margaretha Mattsson och Lage Löwen valdes till revisorer på ett år.
- 14.** Mats Jorlin valdes till **revisorsuppleant. På ett år.**
- 15. Val av ombud till Upplands fornminnes- och Hembygdsförbund**  
Till ombud för Upplands Fornminnes och Hembygdsförbund valdes Ulla-Britt Jansson.
- 16. Val av ombud till Söderögårdens bygdegårdsförenings årsmöte**  
Till ombud för Söderögårdens Bygdegårdsförening valdes Ulla-Britt Jansson.
- 17. Val av tre ledamöter i Valberedningen, varav en sammankallande**  
Till valberedning omval av Arne Westerberg (sammankallande), Mats Frylmark och Patrik Westerberg. Alla på ett år
- 18. Fastställande av medlemsavgift 2009**  
Medlemsavgifter för 2010 oförändrad, 100 kr.
- 19. Behandling av motioner**  
Inga inkomna motioner.
- 20. Styrelsens förslag till verksamhetsplan**  
Förslag till verksamhetsplan finns att läsa i Söderöposten nr 1 2009.
- 21. Övriga frågor**  
Conny tackade för uppdraget som ordförande på årsmötet.  
Conny tackade för en bra skött förening, och berömde Söderöposten.

Anders Westerberg berättade om läget för Söderödagen och Melodikrysset, Sundbergs Buss kommer att köra mellan Alunda till Långalma med håll-

platser i Gimo och Östhammar, ett band från Gotland som heter Smaklösa kommer att underhålla, Lage Löven blir konferensier.

Margit Bergström hade gjort smörgåstårterna och de var väldigt goda. 34 medlemmar deltog i årsmötet (bilaga 3).

## 22. Årsmötet avslutas av Conny Wahlgren.

Karin Hörner Andersson Mötets sekreterare	Conny Wahlgren Mötets ordförande
--	-------------------------------------

Karl-Johan Wedin Protokolljusterare	Lasse Eriksson Protokolljusterare
--	--------------------------------------

## Ekonomisk rapport i sammandrag:

### Föreningens intäkter:

Intäkter av aktiviteter	3133:-	
Försäljning	950:-	
Medlemsavgifter	26000:-	
Kommunala bidrag	17350:-	
Räntor	47:20	47480:20

### Föreningens kostnader:

Möteskostnader	1366:50	
Medlemsavgifter	1949:-	
Kostnad för aktivitet	764:-	
Lokalhyra	950:-	
Trycksaker	5853:50	
Annonsering	4037:-	
Porto	1920:-	
Övriga kostnader	1018:-	
Bankkostnader	416:50	18274:50

Överskottet på 29205:70 förs över till 2009 års verksamhet



## Gökotta

**Söndag 24 maj**

**Samling vid självplocket vid Guds ängar kl 06.00.**

**Sväng in från Karövägen när Ni ser den blå ramen för skylten för självplocket. Grinden kommer att stå öppen.**

**Gunnar Emanuelsson guidar oss i trakterna kring Gubbören.**

**Medtag: Matsäck, lämpliga skor och gärna kikare och fågelbok.**

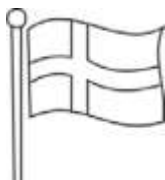
**För Er info ring Gerd Åbrandt 70341 eller Christer Mattsson 70490**

**Missa inte detta tillfälle att få veta allt Ni inte vet om fåglar och deras sång.**

**Välkomna!**

## Nationaldagsfirande vid Söderögården

**Lördag den 6 juni kl 12.00**



**sikunderhållning av Al Fine samt högtidstal av Prof. em. Lennart Bäck.**

**Kaffeserveringen börjar kl 11.30 och vi bjuder alla i folkdräkt på kaffet.**

**Samarr. med Söderögårdens Bygdegårdsförening.**

**Välkomna!**

## Söderödagen med Melodikryset lördag den 18 juli

Entrén för Söderödagen blir 60:-, biljetten är även en lottsedel och programblad samt en presentation av våra sponsorer.

Dragning av entrébiljettnr. kommer att ske varje timme, den första kl. 9:45 innan radiosändningen börjar, sedan kl. 11:05, 12:05 osv., sista kl.16:05 som avslut på dagen.

Priser blir bl.a. konstverk av både Gunnar Emanuelsson, och Hans Gustavsson, båda stora Söderökonstnärer.

Förköp av biljetter hos Anders Westerberg på tel. 0173-32375.

Sundbergs busstrafik AB kör trafik till Söderögården.

Turlista och priser:

08.00 Alunda busstation 80:-	08.20 Gimo vårdcentral 70:-
08.45 Östhammar, Pålkällan 60:-	Retur från Långalma kl. 13.00.

Priser gäller tur och retur.

Vi hoppas kunna fylla flera bussar och på det viset kunna få en andra returresa efter kl.16.

Anmälan till Sundbergs Busstrafik på telefon 0173-46018.

Resenärerna betalar på bussen vid avresan.

Parkeringen tas om hand av innebandyklubben Söderö SK, 10:- är avgiften för att parkera hela dagen.

Flera spännande utställare har lovat att komma, bl.a. Norrtelje Brenneri som visar sin apparat men inte får berätta vad de gör.

Pelles Service Hallstavik med provkörning av Mule och fyrhjuling.

Öregrund Bo och Kajak med kanot.

Söderö Hunters med den nya simulatorm där du kan pricka bl.a. vildsvin.

Björnäs Lantbruk med ny 3D storbalspress och inplastare.

Lokala utställare av traktorer.



## kl. 10.03 direktsändning från Söderögården i Långalma

Underhållning av Smaklösa, ett band från Gotland, musiken bygger mycket på 60 och 70-talslåtar, texterna är alltid egna, ett stort antal gotländska samt Andersson & Block, två spelmän, en från Gräsö och en från Öregrund som bjuder på blandat godis. Björn Andersson spelar dragspel, fiol och silverbasharpa och Janne Block dragspel. Vi får smaka på lite Taube, lite Calle Jularbo, norduppländsk folkmusik och en del godbitar från Dalarna.

Även servering och kobingo m.m. m.m.

**Behovet av arbetsvilliga är stort, alla som har lust får gärna anmäla sig till någon av nedanstående :**

Yvonne Larsson - Köksgruppen, 0173-703 93

Hans-Olov Eriksson och Leif Höstedt - Traktorutställning  
0173-700 14 eller 0173-700 47

Patrik Westerberg - Scenmontering/ihopplockning, 0173-700 24

Margaretha Mattsson - Utställarkontakt/anvisning av plats, 0173-321 59

Arne Eriksson - Sopansvarig, 0173-703 93

Lennart Forsberg - Stängselansvarig, 076-209 30 21

Christer Mattson och Monica Jakobsson - Biljett/entrè/ekonomi,  
0173-704 90

Karin Hörner Andersson och Agnetha Eriksson - Sponsorlotteriansvariga  
0173-700 72 eller 0173-701 35

---

### Om Melodikrysset

Varje lördag kl 10.03 dyker Anders Eldeman upp och ställer frågor kring musik och artister. Lika troget sitter lyssnarna vid sina mottagare och fyller i sina krysspåsar. Vad är det egentligen för priser du kan vinna? Jo, förstapriset är ett musiklexikon (vilket kanske är underligt, eftersom du som klarar av att lösa krysset redan kan en hel del om musik). Ytterligare tio personer med rätt lösning vinner en användbar klocka med Melodikryss-motiv.



## Byvandring på Fälön

**Lördagen den 25 juli**

Nu finns det möjlighet att delta i byvandring på Fälön, med guidning av Hasse Jansson. Deltagarantalet är begränsat till max 30 personer. Först anmälda får plats. Obligatorisk anmälan.

Obligatorisk båttransport, kostnad 100:-/person.

Medtag matsäck och flytväst. Vandr ingen går på några ställen på ojämn mark, och är alltså inte handikappvänlig.

Samling vid Elvsnäs lördag 25 juli kl 10.00, och åter Elvsnäs ca kl 15.00.

Inbetald avgift till Hembygdsföreningens pg 15 28 61-1 gäller definitivt som anmälan.

Turordningen på inbetalningarna anger prioritetsordning.

Medlemmar har förtur

Frågor till Hans Tibell 70055 eller Agnetha Eriksson 70135.

## Gruvvandring

Söderön – ett nytt Klondyke eller en gruvlig upplevelse

**Lördagen den 12 september**

Samling vid Söderögården kl 10.00. Avdelningsdirektör Arne Sundberg från SGU guidar oss runt bland gruvhål på Söderön.

Vi återkommer till Söderögården omkring kl 14.00 för en föreläsning om bl.a. hur vi hittar guld och andra ädla metaller i Söderömarkerna.

Vi serverar då en enklare förtäring.

**Välkomna!**

När jag hade ärende till Kungliga Biblioteket (KB) så passade jag på att kolla om Söderposten fanns i deras samlingar.

Det gjorde den inte, men det borde den gjort, av skäl som framgår här nedan.

Våra trevliga kontakter ledde till att detta har rättats, och vår tidning har fått en säker plats, tillsammans med rikets övriga bibliofila klenoder.

Den ansvarige bibliotikarien Peter Fredin beskriver vad pliktexemplar är för något. Här är hans beskrivning:

## Vad är pliktexemplar?

De skrifter och dokument som är utgivna och mångfaldigade för allmän spridning i Sverige räknas som pliktexemplar.

Den första lagen om pliktleveranser kom 1661 men då fanns nio tryckerier, i Sverige idag finns tusentals.

Ursprungligen var det mest ett sätt att övervaka vad som trycktes, inte så mycket att bygga upp samlingar.

Alla boktryckare i det svenska riket beordrades att skicka ett exemplar av varje skrift de tryckt till Kungl.biblioteket (KB).

Detta skedde nu inte alltid men lagen har under åren skärpts och de

många luckor som uppstod har man lyckats täppa till.

Idag är det KB och universitetsbiblioteken i Lund, Göteborg, Linköping, Stockholm, Uppsala och Umeå som skall erhålla ett pliktexemplar vardera av tryckt material.

Pliktexemplar skall också lämnas av text- och radioprogram, biofilm, videor och dvd:er, skivor och multimedier.

Vi på KB väntar också otåligt på en e-plikttag som bl.a. ska ge oss publikationer spridda via nätverk som internet. Sedan 1997 har KB dock en robot som samlar in delar av den svenska webben.

Så varför har vi pliktleveranser?

Jo, det som framställs idag - det blir vår historia i morgon.

KB samlar, beskriver, bevarar och tillhandahåller detta.

Här finns alla tiders uttryck i form av böcker, tidskrifter, reklam, affischer, kartor, skivor, dvd- och videofilmer, radio, tv m.m.

Det handlar om vårt kulturarv och utan våra pliktleverantörer skulle det inte vara möjligt att förvalta detta.

Syftet med pliktleveranser är också att främja svensk forskning och ut-

utbildning. Samt att bidra till varje medborgares rätt till insyn i samhället.

De flesta är medvetna om vikten av pliktleveranser och levererar pålitligt. Men visst händer det att vi måste påminna om missade leveranser.

Sedan december 2008 finns numera också Söderöposten på KB (med exemplar fr.o.m. 2004), här var det faktiskt vi som blev påmind av Söderöns hembygdsförening.

Peter Fredin  
Bibliotekarie  
Kungl.biblioteket / [www.kb.se](http://www.kb.se)

Hans Tibell

Jag vill tacka Peter Fredin för trevlig guidning på KB. En av Peters företrädare på tjänsten som ”indrivare” av tryckt material var August Strindberg.

Han var anställd 1874 – 1882. På en informationsfolder från KB angående pliktexemplar kan man läsa ett av Strindbergs osande brev angående saknade tidningar. Se bild av texten här bredvid.

Viveka Westman



Peter Fredin

foto Viveka Westman

Herr Redaktör Blumenberg!

Som den Satans Uslingen Hjalmar Svensson uraktlåtit aflemna Tidningen Upsala för 1874, N<sup>o</sup> 1-75, frågas härmed ödmjukligen om Ni i vetenskapens och Religionens heliga namn, skulle, med stöd af de relationer Ni under Er välsignelsebringande verksamhet i den förbannade Upsalahälan förvärfvat, möjligen kunna afpina nämde usling uppgifna felande exemplar, eller på annan väg dem anskaffa för att i Kongl. Riksbiblioteket till efterverlden uppbevares, hvarför vi skola i vår ynnest och bevägenhet Eder vid stundande jubelpromotion och Ordenskapitel ihågkomma.

Gifvet Stockholms Slott d. 17 Hujus 1877.

På begäran  
Aug: Strindberg.

P.S. Om icke det sakramentskade hadret skulle kunna prestera äskadt, blir han åtalad, pliktar 25 Kr. och vi äro ändå utan tidningarne.

Sg

I sjöbodsvalen på Bols sjöbod står en varpstol.

Då jag förra våren fick se den började jag i tankarna gå bakåt i tiden.

Bol och Ersholmen hade not och drog not tillsammans och jag tog nu båten och åkte runt till de ställen, notvarpen, där vi drog not.

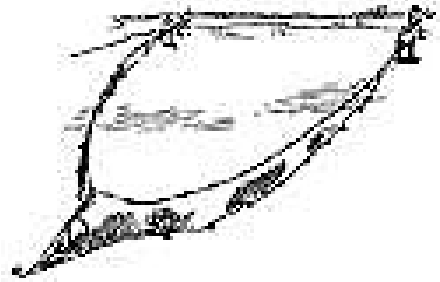
Alla notvarpen hade namn.

Vanligtvis började vi dra noten vid Gravstensudden, den sydvästliga udden på Ersholmen.

Sen Storörn, där noten lades ut mot Djupsundet. Därefter tillbaka till Alnön, där jag tror att notvarpet hette Sunnanbo och låg söder om tomtgränsen till fru Petterssons tomt, nu Owenius.

Sen rodde vi genom strömmen mellan Alnön och Ersholmen in i Fägårdsfjärden och så hette notvarpet.

Vidare till notvarpet Svartnöskär och om allt hade gått bra och tiden räckte till så drogs även notvarpet Holmfjärden.



*Bild av not hämtad på nätet*

Sista gången Bol och Ersholmen drog not tillsammans var till Birgit och Valter Janssons bröllop 1946.

Nu är alla dessa vikar där noten drogs iland så vassbevuxna så fiske med not skulle vara helt omöjligt.

Brita Westerberg, Öregrund



*Brita Westerberg Foto Leif Höstedt*

---

Bengt Jansson på Gä´rn i Långalma och uppväxt vid Bohl ska i nästa nummer berätta om hur notfisket gick till.

Bland annat att sjöbottens beskaffenhet var väldigt viktig när man drog not, hur man hanterade fisken man fick, vilken sorts fisk o.s.v.

# Ett 1800-talstorp på Karön

av Kiki Rylander

Landhöjningen kommer vi som bekant inte ifrån.

Vid Roslagskusten går den snabbt. På 1600-talet var den östra delen av Börstils socken ett utpräglat skärgårdslandskap.

Norrön med Öregrund var visserligen redan då fastlandsbunden, men utanför Östhammar låg en skärgård med större och mindre öar.

Tvärnön och Söderön hörde till de större. Norr om Söderön fanns bland annat Rovön och Karön. Så småningom växte en del av öarna ihop till dagens Söderön, som ju numera i sin tur är förbunden med Norrön.

Många av ö-namnen lever emellertid kvar. Så kallas t.ex. den nordligaste delen av Söderön fortfarande Karön.

En vandring österut tvärs över Karön kan komma att sluta vid Gubbören. Detta 1800-talstorp, idag fritidsställe, ligger lite bortom allfarvägarna.

Omkring 1820, när den första torparfamiljen kom hit som nybyggare, var läget ett annat. Då gick allfarvägen strax intill i form av Söderbysundet, som då fortfarande var en öppen farled. Gubbören var ett torp under Söderby säteri på andra sidan sundet. I kusttrakter som denna var ju

förr i tiden kommunikation via vattenvägarna viktigare än landtransporter.

Därför var det naturligt att en godsherre på Norrön hade intressen också väster om sundet.

Enligt en karta över Söderbys ägor från 1708 låg då en stor del av Karön under säteriet, som hämtade hö, ved och hägnadsvirke därifrån.

Gubbören finns med på denna karta i form av en namnlös holme alldeles intill Karöns strand.

Att det verkligen är Gubbören framgår av en senare karta, från laga skiftet 1840-41. Då hade holmen växt ihop med Karön, men tillhörde fortfarande Söderby gård och omtalas som Gubbören.

Resten av Karön tycks ha gått över till kyrkan, som sedan urminnes tider haft rätt till åtminstone delar av ön.

Många tvister har ägt rum kring ”Kahrö, en skön betesholme, [som] kan födha 40 koor när icke alt för myckin torka är”.

Så står det på en karta från 1640. Men det är en annan historia.

Vid laga skiftet i Söderby 1840-41 tas Gubbören alltså upp som ett torp under Söderby gård. Hur gammalt är då detta torp? Årtalet 1831 finns inhugget i en

berghäll nära det nuvarande boningshuset, men en nybyggare på Gubbören står med redan i en husförhörlängd från 1817-1824.

På lagaskifteskartan anges torpets åkermark och ängsmark till drygt 1 tunnland vardera.

Avrösningsjorden, utmarken, var på nästan 3 tunnland. Den sammanlagda arealen var alltså drygt 5 tunnland, det vill säga ca 2½ hektar.

Forsmarks bruk, som ägde Söderby säteri under större delen av 1800-talet, styckade och sålde alla sina ägor i Söderby vid mitten av 1890-talet.

Redan tio år tidigare hade brukaren till Gubbören fått friköpa sitt ställe. På avstyckningskartan, som gjordes 1895-96, anges torpets totala areal till lite mer än 3 hektar.

Ökningen jämfört med 1840-41 får kanske tillskrivas landhöjningen, eller också beror den helt enkelt på något fel i uppmätningen.

Åkermarken var nu på drygt 1 hektar, alltså ungefär dubbelt så mycket som vid laga skiftet.

Ängsarealen hade i stället minskat och upptog bara cirka 14% av inägomarken. Här har vi ett tydligt exempel på att ängen nu, femtio år senare, hade spelat ut sin roll som ”åkers moder”. Ängen var inte längre den viktigaste leverantören av

vinterfoder till djuren.

Åkern bestod av sandjord och något litet lerjord. Hur mycket som odlades för foder framgår inte av kartan. Utöver åker och äng hade torpet betesmark med en del skog och mycket berg i dagen.

Namnet Gubbören, eller Gubbörn, som är den vanligaste namnformen både på kartorna, i Ortnamnsregistret och i folkmun, är ett av de många ör-namnen i dessa trakter.

Ör betyder grovt grus, grusbank men också holme.

Förleden Gubb- kan syfta på en ”tjock, rund eller klumpig form” (Svenska Akademiens ordbok, nätupplagan).

Eller också var det kanske helt enkelt en gubbe som bodde här innan torpet anlades?

Nu väcks nyfikenheten på de människor som befolkade Gubbören på 1800-talet.

Vilka var de? Hur bodde de?

Hur levde de? Svar på sådana frågor får man söka i mantalslängder, husförhörlängder, bouppteckningar m.m.

Fortsättning följer i ett kommande nummer av Söderöposten!



Kiki Rylander  
Uppsala

## Drömmar kan slå in

Mitt första besök på Söderön var en dag i maj.

Förälskelsen blev dubbel, både i min sambo Clas & så detta vackra som öppnade sig framför mig.

Jag minns fortfarande bilturen ut på Söderön som det vore igår. Så vackert & jag minns att jag tänkte: ”här vill jag bo!”

Den stressade storstadsbon återupptäckte en massa avstängda sinnen. En ro i kroppen infann sig. Plötsligt kom jag på att jag inte upplevt årstidernas skiftningar på många år.

Jag hade inte läst en bok på säkert 10 år. Nu kunde jag det igen. Ett slitet hus i Yttersby blev ett nytt älskat hem. Clas hyrde det sen många år tillbaks. Storstaden blev ett nödvändigt ont.

Huset fick en makeover & jag upptäckte det rogivande med trädgårdsarbete. Kattor & häst flyttade till landet. Ett nytt liv öppnade sig!

En höstdag tog Clas med mig ut på promenad. Det var en måndag & jag skulle några timmar senare sätta mig i bilen för att åka ner till storstadens jobb. Inget jag ville & humöret var uselt.

Clas stegade iväg med målet att vi skulle titta på ett litet hus en bit

bort. Jag gick några steg efter, missmodig & med några tårar som trängde fram.

”Vad ska vi gå iväg & titta på det där huset för?”, tjöt jag. ”Vi kommer i alla fall aldrig få råd att köpa något eget!” Clas vände sig om & sa lugnt:”

Men drömma måste man få göra. Utan drömmar kan man inte leva!”.

Ett par år senare kom en bekant inkörande på gårdsplanen i Yttersby. Det var en kall dag i januari & vi satt vid köksfönstret & njöt av alla fåglarna vid fågelbordet. Över en kopp kaffe blev vi erbjudna att köpa ett litet ställe i Tuskö.

En timme senare var vi där, vid det lilla huset. Tankarna var kluvna. Visst var det fint men mycket att göra, & nog hade vi bra som vi hade det i Yttersby? Visst, vi hyr ju bara men ändå. Vi trivs ju bra...

Lånelöfte på banken & vi vägde fördelar mot nackdelar. Det slutade med att vi tackade nej & livet i Yttersby fortsatte. I 3 månader. Då hände det...

Vi blev uppsagda!! Ett dygn med tårar & mardrömsscenario följde. Lämna Söderön? Nej. Vart ska vi ta vägen? Då dök tanken upp...



Huset i Verkarna. Är det sålt?

Huset var kvar & någon månad senare var vi ägare till det lilla huset som vi några år tidigare tittat på avstånd & drömt om!

Jag är väl inte den som tror på ödet precis men på något sätt känns det som om någon bestämt att vi skulle bo här! För inte kan det väl vara slumpen som gjorde att det var just det huset som Clas tog med mig för att titta på några år tidigare & som vi några år senare tackade nej till?

Nej, det var varken slumpen eller ödet. Det var en dröm som slog in!

Tina Konka  
Verkarna den  
18 april 2009



Vi har nu bott i Verkarna i snart 2 år. Tankarna rör sig ofta till dem som bodde här förut & hur livet tedde sig för dem.

Vi skulle vara jätteglada om någon hade information om vårt lilla ställe & kanske t.o.m några bilder från förr.

Vårt ställe heter Björknäs (Tuskö 2:13) & ligger alltså i Verkarna, Tuskö.

Tidigare ägare var Valter Gustavsson.



*Björknäs*

*ur Tinas album*

Har du någon information eller bilder välkommen att kontakta eller besöka oss!

Vårt telefonnummer är 0173/70169 eller 0730/384952. Det går också bra att maila på : [tina.konka@telia.com](mailto:tina.konka@telia.com)

Eller kom in på en kopp kaffe!

Ps. I förra numret efterlyste vi om det fanns någon som hade jordbruksredskap till häst till salu.

Tyvärr så kom inte vårt telefonnummer med den gången men det går alltså bra att kontakta oss på ovanstående telefonnummer.

Vi letar bl.a. efter en fjäderharv, höräffsa & slättermaskin men även andra redskap är av intresse!

Tveka inte att kontakta oss!

Tina Konka

## Älvsnäs kvarn och såg

Nästan längst ut på Söderön, vid Älvsnäs har det funnits både affär, bageri och två aktiebolag. Det ena bolaget var ångbåts-bryggebolaget och det andra Älvsnäs kvarn och såg.



*Älvsnäs Kvarn och Såg  
ur föreningens bildarkiv*

Jag har träffat Maj-Britt Renstål född Hellman och bett henne att berätta om sin far, John Hellman och verksamheten vid kvarnen och sågen.

Familjen Hellman, Vilhelm, Alma och sonen John kom till Älvsnäs i mitten av 1920-talet. Vilhelm arbetade som mjölnare i kvarnen och efter att bolaget gått i konkurs köpte John rörelsen av bolaget 1935.

Han hade träffat Ellen, som kom från Ånö, på en dans vid Lövnäs och de fick så småningom åtta barn.

Från början drevs sågen av ångmaskin, som i början av 40-talet byttes ut mot en dieselmotor. Och John som var en tekniskt lagd man

bytte 1945 ut dieselmotorn mot en elmotor.

För att hantera timret från stock till stabbat virke krävdes det 10 - 11 man.

Timret togs in från sjön och måste alltså först rullas ner i vattnet utanför sågen. Därifrån krävdes två man i båt för att få in timret mot timmerspelet. En man stod vid timmerspelet och såg till att stockarna låg rätt när de drogs upp till sågen.



*Här togs timret in  
ur föreningens bildarkiv*

Vid själva sågningen behövdes det två man. En hjälpsågare som såg till att timret låg rätt på valsarna när stockarna gick mot sågen, en ramsåg, och sågaren som höll koll på sågningen och kunde stanna sågen om det skulle behövas.

Man hade en tavla på väggen som var till för att hålla reda på hur många timmerstockar som hade gått igenom.

Övriga personer som behövdes vid sågningen var kantaren, ribb-

plockaren, ribbkaparen, plankbärare och ströpojken.

Virket fick stå i brädstabben i ett år för torkning.

På kvällen när sågningen var avslutad hade John ett antal timmar kvar innan han kunde avsluta arbetsdagen. Han slipade sågbladen, gick runt med smörjekannan och smorde alla delar, lagade remmar och postade dvs ställde in dimensioner. Och Maj-Britt minns hur hon satt och sjöng tillsammans med pappa John när han bytte stål i hyvleriet.

Sågningen skedde under våren och sommaren. På vintern var det fullt upp med service inför kommande säsong. Det fanns ett maskinrum med kamin som värme-källa, där John höll till med att slipa de tunga sågbladen. Remmar lagade han på en skomakarsymaskin.

Men mellan sommar och vinter kommer hösten och då kördes kvarnen igång.

Fast dessförinnan hade jordbrukarna på våren kommit till kvarnen för att rensa utsädet. Säden rensades genom att korn som inte var grodugliga togs bort. Och andra föroreningar togs bort för att inte fastna i såningsmaskinen.

Under en tidsperiod ”betades”

även säden i kvarnen. Det innebar att säden blandades i en särskild maskin med vätska, PANOGEN, för att utsädet inte skulle angripas av olika slag av svamp efter sädden.

På hösten kom bönder från Söderön, Tvärnö, Raggarön och till och med Gräsön för att mala sitt spannmål.

Från början kom man med häst och vagn, så det fanns ett stall för hästarna. För de som kom långt ifrån och för de som kom med båt fanns det ett övernattningsrum.

Man ville ju vara där på morgonen, när John körde igång kvarnen. Här gällde ju verkligen först till kvarn osv.

Kvarnen var i tre våningar och säden togs in högst upp. Där slogs den ner i bingar till kvarnstenarna på våningen under. Man kunde höja och sänka stenarna beroende på hur fint eller grovt mjöl bonden ville ha.

Det färdiga mjölet togs ut på bottenvåningen.

För att mala behövdes inte lika mycket bemanning som vid sågningen. John klarade det ensam tillsammans med bonden.

Maj-Britt berättar också att John var mycket stark.

forts nästa sida

Han kunde själv hantera de tunga kvarnstenarna och knacka nya spår när de blev nernötta.

Han var även finsnickare och hade en träsvarv, som användes flitigt.

Och när kvarn-och sågrörelsen lades ner hade han ett rum på övervåningen i boningshuset där han tog emot och reparerade klockor.

John var en tusenkonstnär kan man nog säga och Maj-Britt berättar också att han hade ett motto: Kunskap kan ingen ta ifrån dig.

Om man är intresserad av hur hela sågningsproceduren gick till, så dokumenterade släkten Hellman sista sågningen 1977 genom att



*Maj-Britt Renstål foto: Viveka Westman*

filma den. John är med i bakgrunden på filmen, dottern Maj-Britt sköter timmerspelet, sonen Harry är sågare och svärsonen Hangry Renstål hjälpsågare.

Hembygdsföreningen har fått en kopia av filmen och vi visar den ibland i samband med föreningens aktiviteter.

Viveka Westman

## Litet Söderölexikon

**Den här gången har bl a Leif Höstedt bidragit med gamla uttryck från Söderön:**

**Karryscha**

**Urschi´nd**

**Eh´ännu**

**Raggårne**

**Göra kväller**

**Bakförre húse**

**Flåt, skogspilt**

**gummiband**

**urblekt**

**är här nu**

**Raggårn**

**sluta dagens arbete**

**bakom huset**

**fästing**



Har under våren läst brev som mamma skrev till pappa under åren 1935 till 1939. I början låg han i lumpen och gick senare på Väddö Folkhögskola.

Hon skriver naturligtvis om längtan och ledsnad över att han är borta. Hon skriver inte så mycket om vardagen och hur den ter sig hemma hos föräldrarna vid Karlsro.

Men i varje brev har hon hälsningar till pappa från personer som hon har träffat. Trots att Karlsro ligger mitt i skogen mellan Mälby och Tuskö träffade man tydligen en hel del folk.

Och så skriver hon om nöjen. Precis som med dagens tonåringar verkade det vara det viktigaste i tillvaron.

Sommartid var det skytteföreningens festplats vid Lövnäs i Mälby som gällde och dit var det inte så

långt. Det var marknadsdagar i Östhammar och Öregrund och fester eller föredrag i lokalerna i Långalma och Tuskö.

Hon skriver även om fester på Tvärnö. Var framgår inte i breven.

Men så till min undran:

Hon skriver om Systrarnas afton i Tuskö.

Vad var det för tillställning?

Vid något tillfälle skulle hon på sångövning i Yttersby eftersom det var Systrarnas afton i Tuskö på kvällen. Och i ett annat brev skriver hon att det hade varit så tråkigt på Systrarnas afton eftersom pappa inte var där.

Kan någon av Söderöpostens läsare berätta för mig om de här kvällarna?



*Ann-Mari Frylmark och Anna-Britt Wedin  
på årsmötet* Foto Viveka Westman



*Långalmastigen*

*Foto Åke Westman*

Ni kommer väl ihåg att ta en promenad på den fina Långalmastigen?

## Guds Ängar

Om namnet "GUDS ÄNGAR" har jag fått många frågor under de år jag drivit självplocket på platsen .

.. Joda, verkligheten är denna att namnet syftar på kyrkans mark, som gränsar till odlingen...

För att vara exakt så handlar det om Stiftets mark, som börjar vid diket norr om odlingen och som sträcker sig ända upp mot Granfjärden, dvs. större delen av Karön... Och odlingen är inte på Guds ängar - utan VID Guds ängar ! (viktigt !)

Jaha, då är det den där Gunnar, som har hittat på namnet !

FEL, FEL !

Lars Höjer (som äger marken på självplocket) och hustrun hade får,

som på somrarna var ute på bete vid bl.a.Gubbören och infarten till infarten till odlingen....

Det handlar om en tid för cirka 20 år sedan... Då behövdes mera bete !

Man fick arrendera en bit av kyrkans mark norr om odlingen... Där myntades ett nytt namn i historien : Lars sade : VÅRA FÅR BETAR PÅ "GUDS ÄNGAR"

Senare när jag började med självplocket tyckte jag det var ett trevligt namn och började kalla odlingen för "Självplocket VID Guds ängar"... och namnet har börjat bli känt i bygden... men många undrar fortfarande efter 15 år.... inte konstigt . . . .

Hälsningar Gunnar E

## Lite fågel-huvudbry inför Gökottan

- |                             |                    |
|-----------------------------|--------------------|
| 1. Ses i Luciatåg           | 2. Örfil           |
| 3. Tass                     | 4. Svår belägenhet |
| 5. Skräcken                 | 6. Mamma i Falun   |
| 7. Att oplanerat möta någon | 8. Ryggsäck        |
| 9. Amatörförening           |                    |



Gunnar Emanuelsson  
Foto Viveka Westman

Rätt svar hittar Ni upp och ner på sidan 23

Gunnar E

## Hallå där...Anders Westerberg,

initiativtagare till Melodikrysset på Söderödagen.

### Hur kom du på idén att ta Melodikrysset till Långalma?

- Jag deltog på 2008 års Söderödag och tyckte att arrangemanget var lite tamt och magert. Talade med Margaretha Mattsson om behovet av ett dragplåster till nästa gång, kanske en direktsändning av Sveriges Radios Melodikrysset.



Anders Westerberg Foto Åke Westman

### Hur har gensvaret varit?

- STORT, ca. 30 st. utställare, sponsring i form av både pengar och skänkta priser. Många som redan nu har förbokat sittplatser.

### Börjar organisationen ta form?

- Ja absolut, vår grupp som träffas minst en gång i månaden består av väldigt duktiga människor från både Hembygdsföreningen och Bygdegårdsföreningen. Tillsammans känns det som att vi formar någonting alldeles enormt unikt för vår lilla del av världen

### Hur sover du på nätterna?

- Tungt och djupt. Kanske för få timmar.

### Ett gammalt dåtida tips.

Hårborstens rengöring:

Litet bensin på en flat tallrik, borsten doppas däri gång på gång.

Då bensinen blivit smutsig borthålles den och behandlingen upprepas med ny bensin tills borsten blir ren.

<b>Styrelse</b>	<b>Telefon</b>	<b>E-post</b>
Hans Tibell	70055 el. 08-659 47 75	neisti-2004@telia.com
Viveka Westman	70028 el. 08-15 86 12	westsson@comhem.se
Ulla-Britt Jansson	320 31	xrizter@telia.com
Christer Mattsson	704 90	
Agnes Eriksson	701 35	
Gerd Åbrandt	703 41	gerd.robban@telia.com
Karin Hörner Andersson	700 72	ostsidan@telia.com
<b>Ersättare</b>		
Margit Gustavsson	321 18	
Margit Bergström	324 64	
Anna-Britt Mattsson	321 87	
Anders Westerberg	323 75 el 070-222 03 81	familjenwesterberg@telia.com
Conny Wahlgren	215 18 el 070-580 73 66	
Hans Gustavsson	416 46	

**Revisorer**  
Margaretha Mattsson 321 59  
Lage Löwén 702 59

**Ersättare**  
Mats Jorlin 701 62

**Valberedning**  
Arne Westerberg 700 24  
Mats Frylmark 702 10  
Patrik Westerberg 700 24

Ombud för Upplands  
Fornminnes- och Hem-  
bygdsförbund  
Ulla-Britt Jansson

Ersättare  
Viveka Westman